روایت خلبانان و رزمندگان ارتش جمهوری اسلامی ایران از عملیات «کمان۹۹»

سرعت و کوبندگی جت‌های ایرانی پاسخ محکمی به تجاوز دشمن بود

■ آرمان شریف

دفاع مقدس عملیات‌ها و لحظات افتخارآفرین زیادی دارد که نمونه‌اش کمتر در جهان اتفاق افتاده است. ترکیب تعهد، تخصص، شجاعت، ایمان و ایثار در دفاع مقدس لحظات باشکوهی را در جبهه‌ها رقم زده که عملیات بزرگ «کمان ۹۹» در دومین روز جنگ یکی از آن لحظات است. خلبانان نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی در اول مهر سال ۱۳۵۹ صدام را غافلگیر کردند و در یک عملیات سرنوشت‌ساز قدرت هوایی ارتش ایران را به ارتش بعث دیکته کردند. «جوان» در گفت‌وگو با خلبانان و رزمندگان پیشکسوت ارتش، به ابعاد مختلف عملیات «کمان ۹۹» می‌پردازد و این عملیات مهم را از زوایای مختلف بررسی می‌کند.

■ **طراحی عملیات**

اجرای حماسه جاوید هجوم ۱۴۰ فروندی نیروی هوایی ایران به تأسیسات نظامی و هوایی عراق آنچنان وسیع و موفق بود که در تاریخ برترین نبردهای هوایی جهان ثبت شد؛ از نخستین ساعات تجاوز عراق به حریم سرزمین مقدس ایران و به دستور مقامات عالی‌رتبه نظامی کشور، اجرای یک عملیات قدرتمند هوایی در دستور کار قرار گرفت؛ نام این عملیات محرمانه در ابتدا «سایه البرز» تعیین شد اما پس از تدوین یک جزوه ۹۹ صفحه‌ای مفصل برای روند اجرای طرح و با الهام گرفتن از «آرش کمانگیر» قهرمان اسطوره‌ای ایران باستان که کمان او یادآور صیانت از مرزهای ایران است نام عملیات به کمان ۹۹ تغییر کرد. در طراحی این عملیات بسیاری از خلبانان زبده نیروی هوایی ایران و تیمی از برجسته‌ترین طراحان نبردهای هوایی کشورمان حضور داشتند اما بی‌گمان بخش مهمی از طرح موفق این حمله مدیون نابغه نیروی هوایی ایران تیمسار سرتیپ جواد فکوری بود که در تمامی مراحل طرح عملیات حضوری موفق و در توجیه اجرای آن در شورای عالی دفاع تلاش بسیاری کرد. این طرح، حمله سراسری به پایگاه‌های نیروی هوایی عراق و مراکز حساس نظامی و اقتصادی این کشور را شامل می‌شد. در عملیات کمان ۹۹ که در تاریخ اول مهر ۱۳۵۹ انجام شد ۱۴۰ هواپیمای ایرانی شرکت داشتند.

■ **سرتیپ دوم خلبان حسین خلیلی**

صدام مطمئن بود با وضعیت نیروی هوایی ایران، این نیرو دیگر نمی‌تواند خودش را بازیابی کند. به همین خاطر وقتی در روز ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ با ۱۹۰ فروند به خاک ایران حمله کرد، خیالش از واکنش نیروی هوایی ایران راحت بود. صدام از همان نخستین روزهای جنگ به دنبال یک پیروزی برق‌آسا بود و فکر می‌کرد به راحتی این اتفاق برایش می‌افتد اما اولین عملیات نیروی هوایی در همان نخستین روزهای دفاع مقدس ورق را برگرداند. خلبان‌هایی که از کار ممنوع شده بودند بار دیگر به میدان آمدند. الان خیلی‌هایشان به عنوان قهرمان جنگ شناخته می‌شوند. عملیات انتقام همان روز اول جنگ در تاریخ ۳۱ شهریور انجام شد و بعد از دو الی سه ساعت پس از آغاز رسمی جنگ ایران و عراق، دو پایگاه دشمن بمباران شد. فردای آن روز عملیات ۱۴۰ فروندی کمان ۹۹ انجام شد. تمامی پایگاه‌های هوایی عراق را به جز پایگاه‌هایی که بعداً در عملیات اچ۳ مورد حمله قرار گرفتند، بمباران کردیم. همچنین نیروی هوایی زیرساخت‌های صنعت نفت عراق را بمباران کرد که ما به این عملیات‌ها، انهدام زیرساخت‌های عراق می‌گوییم. با شروع جنگ، نیروی هوایی به محض اینکه دید لشکرهای زمینی چند ماه طول می‌کشد تا بخواهند جبهه تشکیل بدهند، خیلی زودتر دست به کار شد و در شرایطی که خرمشهر در حال سقوط و آبادان در حال محاصره بود، مقابل عراقی‌ها ایستاد و به جنگ تانک‌های عراقی رفت.

■ **خلبان پیشکسوت محمد عتیقه‌چی**

ساعت ۱۴:۳۰ سی‌ویکم شهریور ۵۹ دشمن پایگاه‌های ما را زد. ساعت ۱۶ از همدان و بوشهر چند فروند هواپیما بلند شدند و چند نقطه از عراق را زدند. شبانه گفتند برای فردا که اول مهر می‌شد تمام هواپیماها را آماده کنید. ۱۴۰ فروند هواپیما این عملیات را در تمام خاک عراق انجام دادند. البته بگویم ۱۴۰ هواپیما با هم پرواز نکردند. مثلاً همدان ۲۰ فروند بلند کرد و پایگاه‌های دیگر پنج فروند که روی هم ۱۴۰ فروند شد. هر جایی که پایگاه‌هایشان مثل ناصریه، بغداد، کوت و الرشید بود را زدند. ما از قبل یک برنامه اطلس در اتاق جنگ داشتیم که در آن مشخص شده بود اگر جنگ شروع شد و مثلاً من لیدر شوم سه فروندی که باید با خودم ببرم باید کدام‌ها و به کدام اهداف باشد. ما هر ماه و حتی نمادین با هم درباره یک اهداف نظامی صحبت و نحوه عملیات را مرور می‌کردیم. بچه‌ها آمادگی‌اش را داشتند. هر پایگاه طبق اطلسی که داشت کارش را انجام داد. این ۱۴۰ فروند در یک شب هماهنگ شدند. ساعت ۹ شب گفتند و ساعت ۶ صبح هم شروع شد. از طلوع تا غروب آفتاب عملیات ادامه پیدا کرد. بعثی‌ها اصلاً فکر نمی‌کردند که ایران بتواند آن تعداد هواپیما را بلند کند. خلبان‌ها این عملیات بزرگ و مهم را انجام دادند ولی باید از بچه‌های گردان «نگهداری» هم تشکر کرد که ۲۴ ساعته کار می‌کردند. نیروهایی که هیچ‌وقت اسمی از آنها برده نمی‌شود. کسانی که تعمیرات و جابه‌جایی و بار زدن هواپیماها را انجام می‌دادند و نقش مهمی در عملیات‌ها داشتند. ما پایگاه‌های هوایی عراق که هواپیماهایش کشورمان را بمباران کرده بود بمباران کردیم و تعدادی از هواپیماهایشان نابود شد. با این حال روسیه سریع میگ ۲۵ و فرانسه میراژ اسپان را به عراق داد. ایتالیا هم هواپیماهایش را داد، در حالی که هیچ‌کس به ما کمکی نمی‌کرد و تنها بودیم.

> بعثی‌ها اصلاً فکر نمی‌کردند که ایران بتواند آن تعداد هواپیما را بلند کند. خلبان‌ها این عملیات بزرگ و مهم را انجام دادند ولی باید از بچه‌های گردان «نگهداری» هم تشکر کرد که ۲۴ ساعته کار می‌کردند. نیروهایی که هیچ‌وقت اسمی از آنها برده نمی‌شود. کسانی که تعمیرات و جابه‌جایی و بار زدن هواپیماها را انجام می‌دادند و نقش مهمی در عملیات‌ها داشتند

■ **امیر سرتیپ دوم خلبان والی اویسی**

نیروی هوایی در ساعت ۱۶ روز ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ در کمتر از دو ساعت پس از حمله رژیم بعث صدام، اولین اقتدار و قدرت هوایی خود را به نمایش گذاشت و نظر اصلی فرماندهان نیروی هوایی از اجرای سریع اولین عملیات در اولین ساعات پس از هجوم متجاوز، در حقیقت آغاز جنگی روانی علیه استراتژیست‌های ارتش عراق بود، چراکه آنان حملات هوایی خود علیه نیروی هوایی جمهوری اسلامی ایران را با اتکا بر این باور طراحی کرده بودند که نیروی هوایی توان پاسخگویی به تهاجم را نخواهد داشت و بی‌درنگ پس از حملات، شیرازه این نیرو از هم گسیخته شده و ارکان نظام فروخواهد ریخت. از سوی دیگر، نظر فرماندهان، اعلام توان مقاومت، مقابله به مثل، سرعت، قدرت کوبندگی و قابلیت انعطاف نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران به زمامداران عراق بود تا شاید آنان را از ادامه خشونت و دشمنی آشکار بازدارد اما اصرار نیروی هوایی عراق بر ادامه حملات باعث شد تا صبح روز یکم مهرماه ۱۳۵۹ با یکی از بزرگ‌ترین و کوبنده‌ترین پاسخ‌های جنگ‌های هوایی جهان مواجه شوند. به این ترتیب نیروی هوایی ارتش با اجرای بزرگ‌ترین عملیات هوایی خود، رژیم بعثی صدام که یکی از بزرگ‌ترین ارتش‌های جهان در آن زمان را در اختیار داشت در بهت و حیرت فروبرد. زمان عملیات همزمان با طلوع آفتاب روز یکم مهرماه ۱۳۵۹ در سرزمین عراق انتخاب شد. چون خورشید از شرق طلوع می‌کرد و جنگنده بمب‌افکن‌های نیروی هوایی از شرق به غرب به سوی اهداف خود پرواز می‌کردند بنابراین در هوای گرگ و میش صبحگاهی و تیغ تیز شعاع آفتاب، کار هدف‌گیری را برای پدافند هوایی عراق که به سوی آفتاب نگاه می‌کردند، مشکل می‌کرد. عملیات ضدپدافند هوایی قبل و همزمان با ورود بمب‌افکن‌ها به خاک عراق انجام شد تا رادارها و پدافندهای مناطقی که قرار بود به آنها حمله شود، از سر راه بمب‌افکن‌ها برداشته شود. با انجام این کار برتری کامل هوایی از آن خلبانان نیروی هوایی شد و این باعث شد توان دشمن به میزان قابل توجهی کاهش پیدا کند. قبل از ورود به خاک عراق، فانتوم‌ها به دو دسته تقسیم شدند و با کم کردن ارتفاع از مرز گذشتند. وقتی به بغداد رسیدند، پدافند عراق که از حمله آگاه شده بود، آسمان بغداد را به گلوله گرفته بودند و دودهای ناشی از آن آسمان را پوشانده بود. خلبانان نیروی هوایی به سمت اهداف خود در پایگاه الرشید و فرودگاه بغداد شیرجه رفتند و تمام بمب‌های خود را بر روی اهداف ریختند که در نتیجه آن باند فرودگاه، ساختمان‌های آن و ماشین‌آلاتی که در آن قرار داشت، تقریباً منهدم شد.

> در عملیات بزرگ «کمان ۹۹» ۲۰۰ هواپیمای ایرانی شرکت داشتند که ۱۴۰ فروند آنها از مرز عبور کرده و ۶۰ فروند هم به پشتیبانی مشغول بودند. خلبانان ایرانی اهداف نظامی ارتش عراق، فرودگاه‌ها و آشیانه‌های نظامی ارتش عراق در مناطق کرکوک، موصل، رشید، حبانیه، ناصریه، شعیبیه، کوت و المثنی را هدف قرار دادند

■ **جعفر حسنلو از رزمندگان پیشکسوت ارتش**

سال‌های جنگ را به لحاظ فرماندهی باید به سه دوره تقسیم کرد. در دوره اول فرماندهی جنگ به عهده ارتش است. یعنی سپاه پاسداران تازه در حال شکل‌گیری است و در مناطق عملیاتی فرماندهی فقط به دست ارتش است. در دوره دوم جنگ فرماندهی به صورت مشترک است. در دوره سوم فرماندهی جدا می‌شود و هر ارگان نظامی برای خودش عملیات انجام می‌دهد.

در اولین روزهای جنگ که برای کشورمان بسیار مهم و حیاتی است ارتش بسیار توانمند و پرقدرت و بی‌ادعا با تمام وجود در مقابل دشمن ایستادگی می‌کند. عملیات غرورآفرین ارتش به نام «کمان ۹۹» در اولین روز مهر فضای بغداد را ناامن می‌کند. در این عملیات ۲۰۰ هواپیمای ایرانی شرکت داشتند که ۱۴۰ فروند آنها از مرز عبور کرده و ۶۰ فروند هم به پشتیبانی مشغول بودند. خلبانان ایرانی اهداف نظامی ارتش عراق، فرودگاه‌ها و آشیانه‌های نظامی ارتش عراق در مناطق کرکوک، موصل، رشید، حبانیه، ناصریه، شعیبیه، کوت و المثنی را مورد هدف قرار دادند.

در این عملیات از جنگنده-بمب‌افکن‌های اف۵ و اف۴ برای بمباران و شکاری-رهگیرهای اف۱۴ برای محافظت از هواپیماها و بوئینگ ۷۴۷ و بوئینگ ۷۰۷ برای سوخت‌رسانی و سی ۱۳۰ هرکولس برای جمع‌آوری اطلاعات الکترونیکی برای مشخص کردن محل پایگاه‌های موشکی استفاده شد. کمان ۹۹ بزرگ‌ترین عملیات تاریخ نیروی هوایی ایران و عملیاتی موفق بود و باعث برتری هوایی ارتش ایران در ماه‌های آغازین جنگ شد.

این عملیات در زمان جنگ برای‌مان بسیار افتخارآمیز بود. ارتش بعث که ادعا می‌کرد مثل جنگ شش روزه اعراب و اسرائیل، منابع مادر و صنایع اقتصادی و نظامی ایران را نابود می‌کند، درست یک روز بعد از تهاجم عراق، هواپیماهای ایرانی، بالای سر کشورشان ظاهر می‌شوند و آنها را متوجه اشتباه‌شان می‌کنند. سردمداران رژیم بعث در جنگی که فکر می‌کردند یک هفته‌ای تمام شود با حضور و شجاعت نیروهای تکاور و خلبانان نیروی هوایی ارتش آنها را متوجه فکر اشتباه‌شان می‌کند.

یادکرد

شهید خالدی نفر وسط

شهید خالد حیدری اولین خلبان شهید دفاع مقدس

دختر ۲ ماهه‌اش را در خانه گذاشت و عازم مأموریت شد

■ روزبه فکور

شهید خالد حیدری در نخستین روز از شروع رسمی جنگ تحمیلی، هواپیمایش در جریان عملیات «انتقام» مورد اصابت موشک قرار گرفت و سقوط کرد. سال‌ها هیچ خبری از پیکر شهید نبود و کسی اطلاعی از سرنوشت او نداشت. تا اینکه پیکر شهید در سال ۱۳۹۱ در یک قبرستان در شهر کوت پیدا و طی مراسمی به ایران بازگردانده شد. پیکر شهید حیدری پس از مراسمی باشکوه به مهاباد منتقل شد و در زادگاهش آرام گرفت.

شهید حیدری زمانی پا به جبهه گذاشت که دختری دو ماهه در خانه داشت. قطعاً رفتن و دل کندن از فرزند سخت‌ترین کار دنیا برای یک پدر است اما شهید در روز ۳۱ شهریور نتوانست نسبت به آنچه در کشورش اتفاق می‌افتاد بی‌تفاوت باشد. او در نخستین روز جنگ تحمیلی لباس رزم به تن کرد و به نبرد با دشمن متجاوز رفت.

دختر شهید آن روزها آن‌قدر کوچک بود که خاطره‌ای از پدر نداشته باشد. هرچند پدرش در سال‌های آینده در کنارش نبود ولی مادر مثل کوه در کنار دخترش ماند و روایتگر روزهای دلاوری همسرش شد. مادر بارها ماجرای رفتن پدر به جنگ را برای دخترش بازگو کرده بود و دیگر طلا حیدری می‌دانست پدر تحت چه شرایطی عازم جبهه‌های نبرد شده است.

همسر شهید خاطره رفتن شهید خالد حیدری به جبهه را برای دخترشان چنین بیان می‌کند: «من و پدرت در خانه سر سفره غذا نشسته بودیم که ناگهان خبر حمله عراقی‌ها به گوشش رسید. از پنجره اتاق بیرون را نگاه کرد و مضطرب و با عجله وسایلش را برداشت. آن روز مرخصی داشت اما مرخصی‌اش را لغو کرد و راهی شد. آن زمان ما در پایگاه سوم شکاری نوژه همدان بودیم. من مخالفت کردم و از پدرت خواستم در کنارمان بماند اما او با حرف‌هایش من را قانع کرد و گفت: «من می‌روم شاید برگشتنی نباشد، نزد مادرم برو، اینجا برایت امن نیست.»

مادر به خواست پدر، تکه‌ای از موهای دخترش را قیچی می‌کند و به او می‌دهد و پدر مو را کنار عکسی از دخترش می‌گذارد و راهی می‌شود. حتماً در آن روزهای سخت شهید حیدری آخرین چیزی که بوییده موی دخترش بوده و آخرین تصویری که دیده عکس نوزاد دردانه‌اش بوده است. این خلبان شجاع پر از شوق بازگشت به خانه و در آغوش کشیدن فرزندش بوده ولی مأموریت دفاع از میهن را بر هر چیزی ترجیح داده و تمام‌قد به دفاع از کشورش پرداخته است.

عملیات چریکی هوایی «انتقام» ساعت ۱۴ روز ۳۱ شهریور ۵۹ به فاصله دو ساعت پس از حمله هوایی عراق به پایگاه یکم هوایی تاکتیکال نیروی هوایی تهران در فرودگاه مهرآباد در پاسخ به تهاجمات دشمن با بمباران دو پایگاه هوایی عراق به منظور اثبات فعال بودن نیروی هوایی ایران به استراتژیست‌های آنها انجام گرفت. این خلبانان برای انجام این مأموریت حتی حکم هم نداشتند و مسئولیت این امر خطیر را داوطلبانه برعهده گرفتند.

با اینکه شهید خالد حیدری از خلبانان برجسته اهل تسنن بود اما ارادت زیادی به اهل بیت به ویژه امام حسین(ع) و امام رضا(ع) داشت. دوستانش او را به صداقت و وطن‌پرستی می‌شناسند. دوستانش تعریف می‌کنند که خالد در روز شهادت به همراه کابین جلوی خود شهید صالحی بر فراز آسمان به پرواز درآمدند و مأموریت‌شان بمباران پایگاه هوایی کوت در العماره، مرکز استان میسان عراق بود. هواپیمای شهیدان خالد حیدری و صالحی برای اینکه رادار دشمن آنها را نشان ندهد، پایین می‌آید و با کابل‌های برق برخورد و با سرعت بالای خود، در رودخانه دجله سقوط می‌کند و به همراه همرزمش محمد صالحی به شهادت می‌رسد.

> مادر به خواست پدر، تکه‌ای از موهای دخترش را قیچی می‌کند و به او می‌دهد و پدر مو را کنار عکسی از دخترش می‌گذارد و راهی می‌شود. قطعاً در آن روزهای سخت شهید حیدری آخرین چیزی که بوییده موی دخترش بوده و آخرین تصویری که دیده عکس نوزاد دردانه‌اش بوده است

جدول

طراح: علیرضا سجادی فر ■ شماره ۶۳۰۹

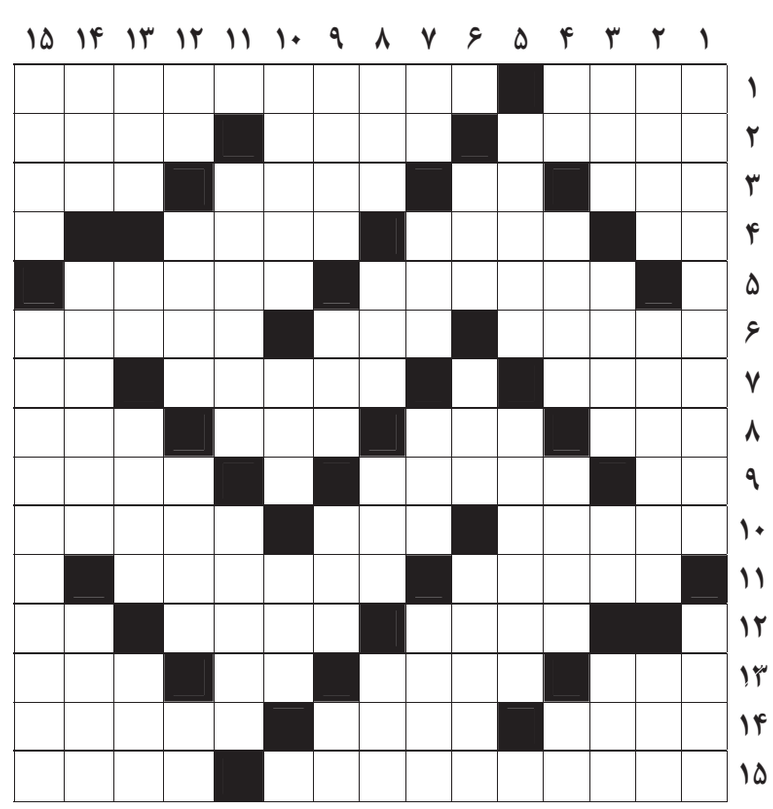

از راست به چپ

■ ۱-نمازی که حج فقراست-بندر مهم مراکش ■ ۲-حس بساوایی-نگاتیو-اقیانوس آرام ■ ۳-پایه و رتبه اداری-دایره-از مواد افیونی-مقام و منزلت ■ ۴-امقابل علیه-گودال-نشانی ■ ۵-کاتالوگ-در لطافت طبعش شکی نیست ■ ۶-زبان باستانی مردم ایتالیا-زمان مرگ-بک منچستر یونایتد ■ ۷-نورانی‌تر-جیوه-بندگی ■ ۸-زمان حاضر-پسر-نرخ-عمل و فعل ■ ۹-سه کیلو-هواپیما-ترکش حرام است ■ ۱۰-پیامبر زره ساز-بزرگواری-سازنده و کاشف ■ ۱۱-نوعی قارچ انگلی-انجام گناه ■ ۱۲-پیروز-ماه نو-خرس آسمانی ■ ۱۳-یک چهارم-پایتخت پرو-درکشتی می زنند-نسخه تدوین نشده فیلم ■ ۱۴-قوه حافظه-مقابل چپ-ترساندن ■ ۱۵-سیاستمدار معروف کوبایی-روحانی مصری

از بالا به پایین

■ ۱-نویسنده غربزدگی-پاییز ■ ۲-چکاندنی اسلحه-میوه مناطق گرمسیری-غنی و ثروتمند ■ ۳-رفتار و کردار-از القاب حضرت فاطمه(س)-او-شماره ■ ۴-معاون فراری هیتلر-نوعی پارچه ابریشمی-گشتن دور خانه کعبه-چاشنی چای ■ ۵-ضبط صوت گوشی دار-هر چیز مطلوب و کامل ■ ۶-قالی-اولین مسجد ساخته شده در اسلام-صمغ گیاه گون ■ ۷-مخفف هستم-اتمسفر-سخت نیست-جنبش مقاومت اسلامی فلسطین ■ ۸-جرس-پلید و گناه-تقطیع حروف-زمان حال فعل بودن ■ ۹-درخت خوش قامت-اسد-پرتگاه کوهستانی-نمناک ■ ۱۰-نوعی دندان-جای عبور-نابودی ■ ۱۱-از شهرهای استان سیستان و بلوچستان-جا و مرتبه ■ ۱۲-صدمه-شهر تشنه فریب-سختی و عذاب-رمزگشایی رایانه‌ای ■ ۱۳-کندن دوباره قبر-صدمتر مربع-نویسنده-جامه بلند ■ ۱۴-مرزبان-از مهمات جنگی-پرستار کودک ■ ۱۵-خرگوش-کنایه از بیهوده و بی اثر شدن

جدول سودوکو

ارقام ۱ تا ۹ را طوری قرار دهید که در هر ردیف، ستون و مربع‌های کوچک سه در سه فقط یک بار به کار روند.

۷			۹	۱				
				۵		۴	۲	
۳	۹							
						۶		۴
			۱	۶	۷			
۹	۶							۷
		۱	۳		۴			
		۲						
						۲	۵	

جدول کلمات متقاطع

پاسخ جدول شماره ۶۳۰۸

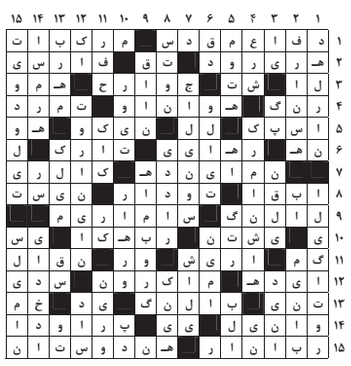

۸	۱	۹	۷	۶	۲	۳	۴	۵
۶	۴	۵	۸	۱	۹	۷	۲	۳
۳	۲	۷	۴	۵	۶	۸	۱	۹
۷	۸	۱	۶	۴	۵	۹	۳	۲
۹	۵	۴	۳	۲	۷	۱	۶	۸
۲	۳	۶	۱	۸	۹	۴	۵	۷
۴	۶	۲	۹	۷	۱	۵	۸	۳
۵	۷	۸	۲	۳	۴	۶	۹	۱
۱	۹	۳	۵	۹	۸	۲	۷	۴